

ben maradhassanak.³³ A szögesdróttal is körülkerített gettót a helyi rendőrség őrizte, kiegészülve egy 40 fős különleges csendőralakulattal, amelyet Zilahról vezényeltek ide.³⁴ A gettó főparancsnoka Takács Emil „kormány megbízott” volt.

A gettón belüli egészségügyi körülmények nyomorúságosak voltak, csakúgy, mint az alapvető szolgáltatások és az ellátás. Ez nagyrészt Werress és Lehner, a dési polgármester és tiszti főorvos rosszindulatának következménye volt. Az értékek felkutatására alakult vizsgálóosztagok Désen éppolyan kegyetlenek voltak, mint bárhol másutt. A kutatásban kegyetlenségével „tűnt ki” Fekete József, Gecse József, Fekete Margit, Takács Jenő, Lakadár József, valamint Garamvölgyi Adalbert (Béla), Zomorjai János, Kassai János és Désaknai N. rendőrtiszt.³⁵ Visszaélések az értékek utáni kutatásban a vármegye kisebb városaiban is előfordultak, mielőtt még a zsidókat az erdőbe szállították volna. Rettegen például Oláh Sándor és Jancsó Rozália különös buzgalommal tűnt ki, sok embertelen bűntényt követtek el. Ciceu-Giurgeştiben Lakatos Ferenc nemcsak a zsidókkal, hanem a románokkal is kegyetlenkedett.³⁶

Noha Schilling János alispán részt vett a Szatmárnémetiben tartott értekezleten, és az április 30-i dési ülést is ő hívta össze, röviddel a gettóba tömörítés megkezdése előtt visszakozott. Május 2-án beteget jelentve lemondott tisztségéről.³⁷ A helyi zsidó vezetőket azonban nem figyelmeztette a fenyegető katasztrófára. Amikor az éppen a gettóba hajtott rongyos zsidók menetszlopát meglátta, állítólag megjegyezte beosztottjainak: „Nézzék, uraim, így ássa sírját az ezeréves Magyarország.”³⁸ Helyét rövidesen dr. Czanik Géza, a korábbi aszódi főszolgabíró foglalta el.³⁹

A gettó belső irányítását a helyi hitközség hagyományos vezetőiből álló Zsidó Tanácsra bízták. A Tanács tagjai: Ordentlich Ferenc elnök, Albert Lázár, Weinberger Samu, Weinberger Manó és Ágai Andor. Dr. Engelberg Oszkár volt a gettó főorvosa, Singer Zoltán pedig az ellátásért felelős gazdasági megbízott.⁴⁰

A zsidókat kb. négy hétig tartották a legnyomorúságosabb körülmények között a gettóban. A rendőri és csendőri nyomozók különösen a vagyonosabbakkal bántak kegyetlenül. A gettó fennállásának rövid időtartama alatt 25 zsidó halt meg természetes és egyéb okok következtében. Köztük egy sor újszülött is volt, továbbá a magyarláposi dr. Bíró Samu, akit agyonvertek. (Holttestüket a háború után a bunguri erdőből a zsidó temetőbe szállították át.) Néhány erősebb fizikumú férfit külön kíséret mellett naponta a városba vittek munkára: többen a város fő zsinagógájában dolgoztak, amelyet raktárrá alakítottak át. A gettót május 28. és június 8. között számolták fel, amikor három transzportban csaknem 7700 zsidót szállítottak el.⁴¹ Néhánynak sikerült megszöknie a gettóból. Köz-